

Píše Marie Rakušanová

(E*forum, 25. 01. 2016)

Přitažlivost určitých míst v jistých časových obdobích bývá zapříčiněna souhrou mnoha okolností. Důvody, proč si Mnichov v období „dlouhého 19. století“ zaslouží označení „křižovatka evropské kultury“, jsou stále předmětem bádání odborníků různých zaměření a národností. Publikace ***Mnichov. Zářící metropole umění 1870-1918*** (eds. Aleš Filip a Roman Musil, Plzeň – Lomnice nad Popelkou 2015) přináší zajímavý pohled řady českých a německých historiků umění. Kniha vyšla u příležitosti stejnojmenné výstavy, uspořádané v Západočeské galerii v Plzni v roce 2015. Jednalo se o jednu z nejvydařenějších akcí projektu Plzeň – Evropské město kultury.

Dnešní návštěvník by z toho upjatou bavorskou metropoli nepodezříval, na přelomu 19. a 20. století se však jednalo o kosmopolitní, životem překypující kulturní centrum. Umělci z Čech, Polska, Ruska, Slovenska, Maďarska, Slovinska a z mnoha dalších zemí přicházeli do Mnichova mimo jiné proto, že liberální politika rodu Wittelsbachů zde vytvořila podmínky pro rozkvět mezinárodní kulturní scény. Berlín, obtěžkaný jhem vilémovské nacionální a konzervativní politiky si musel těžce vybojovávat tvůrčí svobody, které byly pro šťastný Mnichov o mnoho desetiletí dříve samozřejmostí. Mnichovské školení, ať už na Akademii, nebo na některé ze soukromých škol, předstihovalo v přitažlivosti Berlín, Drážďany a Vídeň. Umělci ze střední Evropy viděli v Mnichově důstojnou alternativu studia v Paříži, nebo minimálně chápali mnichovskou zkušenost jako přirozený předstupeň pařížské mise. Konec Mnichova jako uměleckého centra se příznačně překrývá s koncem starých časů pro celou střední Evropu – s první světovou válkou.

Autoři publikace *Mnichov. Zářící metropole umění* poskytli čtenáři klíč k pochopení specifík mnichovského kulturního života daného období. Soustředili se na síť mezinárodních uměleckých kontaktů, roli významných institucí, trhu s uměním a výstavního provozu. Plzeňský projekt mohl v mnoha ohledech navázat na předchozí badatelské počiny, například na publikace, které u příležitosti dvousetletého výročí založení mnichovské Akademie vyšly v různých zemích a zkoumaly význam mnichovské zkušenosti pro polské, slovenské a maďarské umělce přelomu 19. a 20. století. V českém prostředí reagovala na výročí mnichovské Akademie dvojjazyčná kniha *Mnichov – Praha: Výtvarné umění mezi tradicí a modernou*, editovaná Taťánou Petrasovou a Romanem Prahlem a vydaná v roce 2012 (srov. [echo J. Džamba z 23. 6. 2014](#)). Publikace *Mnichov. Zářící metropole umění* se na ni v mnohém odvolává, překrývá se s ní však jen zčásti.

Patnáctičlenný kolektiv autorů pod vedením Romana Musila (ředitele ZČG v Plzni) a Aleše Filipa zkoumal Mnichov jako kulturní metropoli na pozadí konkrétních uměleckých děl, prezentovaných na výstavě a v podobě katalogových hesel – mnohdy rozšířených – také v publikaci. Perspektiva německých dějin umění byla výrazně posílena. Kromě Caroline Sternberg, která spolupracovala již na knize *Mnichov – Praha: Výtvarné umění mezi tradicí a modernou*, byli k plzeňskému projektu dále přizváni Ute Strimmer, Sandra Uhrig, Roman Zieglgänsberger a Gerhard Leistner. Velice přínosným příspěvkem se stala stať Markéty Theinhardtové, zkoumající mapu uměleckých kontaktů z Prahy, přes Mnichov až do Paříže.

Formování koncepce výstavy i publikace drželi autoři pevně v rukou. Přizvaní zahraniční spolupracovníci vesměs se Západočeskou galerií v Plzni spolupracovali již v minulosti, například na výstavě *Gabriel Max*, nebo *Orbis pictus Františka Kupky*. Jejich příspěvky nejsou formálním vstupem „zahraničního partnera“, ale zapadají do celkového záměru vedoucích autorského kolektivu. Kniha *Mnichov. Zářící metropole umění* překračuje myšlenku hegemonických dějin umění, stopujících vlivy vysílané z center do kulturních periferií. V tomto ohledu jsou nejprínosnější úvodní stati, zaměřené na kulturní klima Mnichova a jeho instituce (texty Ute Strimmer a Caroline Sternberg), a první část výstavního katalogu, ahistoricky zkoumající problematiku statutu umělce v každodenním kulturním a městském provozu (Město a lidé, Umělci se představují, V ateliéru, Ve službách reklamy).

Konfrontace uměleckých děl v této sekci přesahují kategorie národnostní, či stylové příslušnosti autorů a přinášejí nejvíce podnětných momentů. S ohledem na koncepci celé výstavy byl šťastně zvolen obzvláště tematický okruh „V ateliéru“. Roman Prahel již v roce 1989 připravil výstavu, která zkoumala umělecký ateliér jako téma české malby 19. století (Roman Prahel, *Umělec, jeho ateliér a umění*, kat. výst., Praha – Cheb 1989). V případě zobrazení umělcova pracovního prostoru se totiž nabízí široký rejstřík metodologických nástrojů. Také autoři plzeňské výstavy a publikace prokázali, že je nezajímá pouze ikonografie daného motivu či stylové analýzy jeho zpracování, ale že zpodobení ateliéru vnímají jako prostředek budování umělecké prestiže, kulturněhistorický doklad fungování uměleckých institucí nebo jako otevřené pole pro experiment s tvorbou i životem.

Následující tři části publikace Odkaz Mnichovské školy, Mnichovská secese a fin de siècle a Expres a avantgarda sledují umění spojené s Mnichovem v chronologickém sledu a soustředí se na členění děl v rámci ustálených žánrů, sympaticky však nehierarchizují tvorbu mnichovských „knížat umění“ a adeptů uměleckého vzdělání z Čech a jiných zemí. Sebevědomí autorského pohledu na problematiku mnichovsko-českých uměleckých vztahů podpírá také formální zpracování publikace. Kniha vychází dvoujazyčně a překlady z obou jazyků jsou velmi kvalitní a poskytují totožný zážitek jak českému, tak německému čtenáři. Mnichov je od Plzně vzdálený necelé tři stovky kilometrů, díky publikaci *Mnichov. Zářící metropole umění* však získáváme pocit, že leží možná ještě blíž.

Aleš Filip – Roman Musil (eds.): *Mnichov. Zářící metropole umění 1870–1918 / München. Leuchtende Kunstmetropole 1870–1918*. Plzeň: Západočeská galerie v Plzni, Lomnice nad Popelkou: Studio JB 2015, 245 s.

www.ipsl.cz